

development of the society in terms of improvement of global informing system in the condition of modern information society.

Key words: *bilingualism, multicultural society, globalization, bilingual individuals.*

УДК 37.015.31

Лабунець Ю.О.,

*асистент кафедри іноземних мов та методик їх навчання
Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка,
аспірантка Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ТВОРЧОСТІ ДЖ. Р. П. ТОЛКІНА В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТУВАННЯ В ІНШОМОВНУ ОСВІТУ

У статті розглянуто багатоаспектну концепцію виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. П. Толкіна щодо міжнародного досвіду її використання та надано методичні рекомендації щодо імплементації зазначеного вище досвіду в іншомовну освіту. Автор зазначив провідні ідеї Дж. Р. П. Толкіна щодо оптимальної організації іншомовної освіти у межах використання засобів, методів та прийомів особистісного впливу в контексті його концепції виховання моральної особистості.

Ключові слова: *виховання моральної особистості, Джон Рональд Руел Толкін, імплементація міжнародного досвіду, творчість Дж. Р. П. Толкіна, концепція виховання моральної особистості Дж. Р. П. Толкіна.*

Постановка проблеми. Сучасні освітні процеси перманентної модернізації та удосконалення системи освіти України, задані метою цілісної та успішної інтеграції в європейський освітній простір, супроводжуються розумінням одним із першочергових завдань освіти — сприяння становленню особистості, її всебічного розвитку, формування її професійної компетентності. Ці ідеї знаходять своє відображення у нормативно-правових документах, що є орієнтирами в побудові освіти: Національній доктрині розвитку освіти, Національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Стратегії розвитку освіти на 2012–2021 роки, Державних і галузевих стандартах освіти на різних щаблях,

наказу № 1234 «Про основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» та інших. Як підкреслюється у кожному із зазначених вище нормативно-правових документів, важливої ролі набувають позиції формування особистості громадянина, спроможної розв'язувати соціальні, культурні, професійні та моральні проблеми; здійснення якісної іншомовної освіти громадян, що передбачає формування вторинної мовної особистості у процесі оволодіння іноземними мовами за умови ефективного імплементації через здійснення глибокого осмислення та врахування міжнародного досвіду педагогічних здобутків освітан минулого.

Серед яскравої плеяди освітан двадцятого століття вирізняється багатогранністю і своєрідністю життєдіяльності та педагогічної спадщини Джон Рональд Руел Толкін (1892–1973) — видатний англійський педагог, філософ, освітянин та активний громадський діяч, а окрім того, — особистість життя якої (особисте та професійне) було нерозривно пов'язане із іншомовною освітою та сприянням становленню моральної особистості власних дітей, студентів, послідовників, реципієнтів та слухачів. Відповідно до наведених фактів у працях Ноела Русса, зокрема у його найвідомішій праці «Міфологія Середзем'я» (Mythology of Middle Earth), Дж. Р. Р. Толкін досконало володів давньогрецькою, латинською, готською, старонорвезькою (стародавньоісландською), норвезькою, фінською, уельською, італійською, іспанською, французькою, німецькою, шведською, валлійською, голландською, датською та англосаксонською (давньоанглійською) мовами. Крім того, освітянину належить концепція виховання моральної особистості, що відображена у його творчості, та і по сьогодні має міжнародне значення та значний досвід імплементації у освітній процес.

Виходячи із того, що пріоритетним завданням освіти загалом, а іншомовної освіти зокрема, в Україні є вивчення міжнародного досвіду концепцій в контексті їх подальшої імплементації, ми вважаємо, що дослідження міжнародного досвіду виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна в контексті імплементації в іншомовну освіту набуває актуальності в силу свого освітнього потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій продемонстрував, що професійна цікавість до вивчення літературно-педагогічної спадщини Дж. Р. Р. Толкіна із метою подальшої імплементації в освітній простір активізується серед зарубіжних дослідників, які здебільшого концентрували свою увагу на вивченні літературно-педагогічних надбань Дж. Р. Р. Толкіна у контексті їх впливу на реципієнтів, тобто читачів,

та використання потенціалу даного впливу у міжнародній освітній спільноті, зокрема у Великобританії, Канаді та Франції (М. Баркер) [6]; та його особистості у контексті іміджу педагога, його біографії та творчості через призму особливостей сприйняття та включення його літературно-педагогічної спадщини до освітніх програм навчальних закладів Великобританії, Канади, Германії, Франції та Сполучених Штатів Америки (Р. Еванс; Т. Шиппі) [7; 9]; у контексті лінгвістичної та естетичної теорії Дж. Р. Р. Толкіна та її освітнього потенціалу у англійській системі освіти (С. Кошелев; Р. Сміс) [1; 10]; у контексті вивчення особливостей сприйняття художнього світу, естетичної концепції та її впливу на підростаюче покоління у різних країнах світу і Росії зокрема (С. Тихоненко) [3]; у контексті використання фольклорної складової творчості літературно-педагогічної спадщини Дж. Р. Р. Толкіна та її використання у низці англійських країн світу (Є. Шерміль) [5].

Проведений нами аналіз літератури зазначених вище авторів, що є частково чи побіжно дотичними до означеної нами теми, виявив недостатній рівень вивчення міжнародного досвіду імплементації саме концепції виховання моральної особистості у творчості у Дж. Р. Р. Толкіна в іншомовну освіту, що і доводить актуальність обраної нами теми.

Метою даної статті є окреслення сучасних підходів у міжнародному досвіді, що через контекст імплементації в іншомовну освіту відображають доцільність залучення концепції виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професор, завідуючий кафедрою Оксфордського університету, освітянин, наставник та відомий у всьому світі письменник Дж. Р. Р. Толкін, чий освітянський, педагогічний дар є загально визнаним сьогодні, вивченим плеядою науковців по всьому світу, та багаторазово помножений на знання видатного філолога, подарував нам свій неповторний інтертекстуальний художній світ. Створена Дж. Р. Р. Толкіном синергетична єдність у міфостворенні, інтертекстуальності його творчості демонструє заворужуюче-безмірний, чудовий і часом моторошний, просяяний величчю, приголомшливий своєю різноманітністю невідомих вимірювань людських якостей світ, який знайшов визнання у світовій спільноті.

Наявність міжнародного визнання та міжнародного досвіду використання літературно-педагогічної творчості Дж. Р. Р. Толкіна свідчить про акумулювання значного потенціалу загальнолюдських цінностей, фольклорних надбань лінгвістичного, педагогічного та філософ-

ського характеру, які мають значний потенціал задля імплементації в освітню систему, зокрема в іншомовну освіту.

Ми в межах даної статті зупинимось на концепції виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна, як висхідній точці в імплементації в іншомовну освіту, яка сьогодні відповідно до провідних ідей політики Ради Європи займає все ширшу реалізацію у використанні різноманітних засобів, методів, прийомів, концепцій та методик задля формування міжкультурної комунікативної компетенції особистості у кількох мовах, що мають базуватися на основі формування вторинної мовної особистості [2].

Визначаючи концепцію виховання моральної особистості Дж. Р. Р. Толкіна у його творчості в контексті її імплементації в іншомовну освіту та наявний міжнародний досвід, зазначимо, що привабливість фентезі пера Дж. Р. Р. Толкіна певним чином обумовлена особливим шармом, який полягав в високій освіченості та постійній наполегливості в вивченні своїх компетентностей, але в той же час має зв'язок з основними проблемами, що проявили себе в кінці ХІХ століття: походження і природа зла; людське існування в Середзем'ї; культурний релятивізм; походження та наступність мови. Особливий акцент варто зробити на концепції виховання моральної особистості Дж. Р. Р. Толкіна, оскільки вона включає в себе низку аспектів, які в контексті її імплементації в іншомовну освіту сприяють ефективному формуванню складових міжнародної комунікативної компетентності та іншомовної комунікативної компетенції: вільний вибір особистості; випробування владою; моральний обов'язок особистості; визначення ієрархії моральних цінностей; визначення особистісного сенсу життя та інші [2].

Дж. Р. Р. Толкін був категоричним послідовником ідеї подолання розриву в мовній освіті (не зважаючи чи це рідномовна освіта чи іншомовна) між лінгвістичною і літературознавчою сторонами навчально-виховного процесу. Цікавим є факт, що саме Дж. Р. Р. Толкін в 1925–1935 рр. провів освітню реформу в Оксфордському університеті з усунення прогалини між «літературою» та «філологією», що була свого роду сенсацією і стала освітньою тенденцією спочатку для англomовного освітнього простору, а потім і для європейського.

Але навіть в цій реформі побіжно проглядаються витoki аспектів авторської концепції виховання моральної особистості, зокрема в його цілеспрямованій орієнтації на щонайактивніше залучення фольклору в мовну освіту, зокрема в іншомовну. В контексті виховання моральної особистості саме у творчості Дж. Р. Р. Толкіна, зазначимо, що пер-

сонажі творчості мають інтертекстуальну природу, як і текст загалом, тобто вони є носіями певного загальнокультурного коду, розкодування якого врешті приводить до простих, проте вічних істин, позачасових і властивих буттю загалом. В такому контексті формування моральної особистості частково перегукується та переплітається із формуванням вторинної мовної особистості за умови імплементації в іншомовну освіту. Крім того, специфіка жанру фентезі, родоначальником якої прийнято вважати Толкіна, маючи інтертекстуальну природу, зумовлює різноманіття джерел алюзій та посилянь, зокрема фольклорних. Дослідники неодноразово торкалися зв'язків фентезі з дитячим фольклором, зокрема Т. Шиппі, досліджуючи інтертекстуальні прийоми, що використовує Дж. Р. Р. Толкін у своїх творах з метою виховання особистості, наголошує на виховному потенціалі даних зв'язків і ключовій ролі у вихованні моральної особистості та на використанні цього потенціалу в низці країн: Великобританії, Канаді, Сполучених Штатах Америки, Австралії, Франції та Новій Зеландії [9].

Міжнародний досвід використання ідей виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна в освітніх і виховних системах різних країн світу (Великобританії, США, Канади) в контексті імплементації в іншомовну освіту інших країн, має за причину інтертекстуальність творів Дж. Р. Р. Толкіна (загальний закон продуктивності тексту, що діє як в об'ємі всього тексту, так і певного слова). Виходячи з даної теорії, текст в метафоричному значенні являє собою нову «тканину», що є зітканою із цитат, тез, думок, що вже існують у загальносвітових надбаннях людства. Мова включає в себе фрагменти культурних кодів, формул, ритмічних структур, фрагменти соціальних ідіом, які в результаті творчості є фактично поглинутими текстом автора, оскільки він використовує певну мову в своєму писемному мовленні.

Імплементування зазначеної вище концепції в іншомовну відбувається через реалізацію базового гасла постмодерну «Світ як текст» (тобто, світ, де текстуалізація свідомості працює на усіх рівнях, від ментального до фізичного) на матеріалі вторинного світу, створеного засобами авторської фантазії, що спирається на інтертекстуальну свідомість сучасного читача та здатність тексту впливати на будову реальності. В даному випадку ми можемо говорити про здатність тексту впливати на будову реальності особистості в контексті виховання моральної особистості [2].

Розпочавши твір як казку, Дж. Р. Р. Толкін не зумів втриматись в її рамках, розширюючи вигаданий світ, що ставав все більш об'ємним, складним, філософським; автору вдалось створити світ, який підкорив

читачів незалежно від національності і місця проживання. Він створив світ, продуманий до найдрібніших подробиць. Але причиною такого якісного педагогічного продукту є те, що Дж. Р. Р. Толкін сам був органічною частиною цього світу (зокрема, сюжетна лінія Берена і Лючієнь із «Сільмариліону» являє собою гармонічне відображення історії кохання самого Дж. Р. Р. Толкіна і його дружини).

На користь важливості імплементації в іншомовну освіту міжнародного досвіду виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна свідчить історична довідка: субкультура толкіністів (тобто тих людей, що розділяють погляди, цінності та ідеї Дж. Р. Р. Толкіна) почала зароджуватись в 60-ті роки ХХ століття в США, потім цей рух поширився в Європі та Азії. На теренах СРСР рольові ігри з'явилися в 1985 р., знаходячи послідовників перш за все серед студентів. Спочатку в Москві, а потім і по всьому Союзу почали з'являтися клуби, члени яких були об'єднані спільним інтересом до створеного автором світу. В Україні цікавість до творчості Дж. Р. Р. Толкіна спалахнула лише в 90-х роках (вперше — у Харкові).

Спершу толкініський рух виник як моделювання подій, описаних у книгах Толкіна. Пізніше поняття «толкінізм» стало охоплювати різноманітний спектр понять та напрямів. По-перше, толкінізм — це своєрідна гра, що дає можливість по-справжньому зануритись в світ ельфів, гномів і хоббітів. Міжнародний (зокрема Британії та США) досвід рольових ігор (що є однією із методичних рекомендацій щодо імплементації в іншомовну освіту) являв собою театралізовану виставу уривків творів Толкіна, на теренах же пострадянського простору — імпровізацію, в якій події можуть розвиватися непередбачено.

Толкінізм є чудовим засобом виховання. Могутній потенціал толкінізму як освітнього та виховного інструменту сумніву не підлягає. Ефективно можна використовувати як протизлочинності, романтику лицарства, як засіб укріплення дружби та взаємопідтримки.

Як фахівця з історії літератури, насамперед англійської, Толкіна засмучувало те, що міфологічні та епічні перекази найдавніших мешканців Британії не збереглися. Як лінгвіст, він захоплювався створенням власних мов. Як філолог, захоплювався красою і складністю старованглійської аллітераційної поезії. З іншого боку, Дж. Р. Р. Толкін любив і добре знав природу Англії і звичаї її народу, тож першими паростками на цьому ґрунті, ще зовсім не обіцяючими майбутнього розквіту, були досліді зі створення «своєї» мови на основі фінського, вправи в аллітераційному віршуванні.

Підбиваючи підсумки щодо виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна в контексті імплементації в іншомовну освіту, зазначимо, що як найбільш доцільний методичний супровід варто використовувати: театралізація уривків, рольові ігри, дискусії, диспути, організацію пошукової роботи особистості, написання есе, власних творів про пригоди героїв за межами визначених творів; практикування з мовним матеріалом творчості Дж. Р. Р. Толкіна тощо.

Висновки та результати дослідження. Характеристика методології пізнання дійсності в англійських країнах світу, посилення виховної ролі мистецтва слова в вимірі пострадянського простору, зокрема в контексті імплементації в іншомовну освіту, вимагає нових підходів до визначення функцій творів світової літератури, донесення її скарбів новим поколінням на основі залучення особистості до невичерпного джерела зарубіжної культури, але, звичайно, і у взаємопоєднанні та порівнянні із надбаннями національної літератури, що засвідчує наявність дослідженого нами міжнародного досвіду імплементації провідних педагогічних, лінгвістичних, виховних, естетичних ідей Дж. Р. Р. Толкіна, та безпосередню важливість використання міжнародного досвіду імплементації концепції виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Р. Толкіна задля ефективного імплементації в іншомовну освіту.

Творчість Дж. Р. Р. Толкіна як надбання мовної культури суспільства покликана збагачувати людські почуття, розкривати перед читачем широкий і мінливий навколишній світ, освічувати людські взаємини, формувати відповідне ставлення до оточуючого середовища, перетворюючи зовнішні відчуття на внутрішні, морально поціновані. Набуваючи такого досвіду спілкування із світом книжок, особистість (хоча найяскравіше це проявляється у дитини) прагне до його розширення й поглиблення, у неї розвивається культура читання й культура сприйняття як невід'ємні складові загальної культури, що і дозволяє сприяти формуванню іншомовної комунікативної компетенції особистості, що визначається результатом іншомовної освіти.

Перспективами подальших наукових розвідок ми вбачаємо вивчення міжнародного досвіду імплементації лінгвістичної, естетичної концепції Дж. Р. Р. Толкіна в іншомовну освіту країн Європи та більш детальне вивчення значення творчості Дж. Р. Р. Толкіна для формування міжкультурної комунікативної компетенції особистості, вторинної мовної особистості тощо.

Джерела

1. Кошелев С.Л. Великое сказание продолжается. Эстетическая теория Дж. Р.Р. Толкина и его роман «Властелин Колец» / С.Л. Кошелев // Время покупать черные перстни : сб. фантастики / сост. Ю.И. Иванов. — М. : Мол. гвардия, 1990. — С. 480–511.
2. Лабунец Ю. О. Використання інтертекстуальності творів Дж. Р. Р. Толкіна у вихованні моральної особистості / Ю. О. Лабунець // Первый независимый научный вестник. — 2015 — № 1. — Ч. 1 — С. 118–121.
3. Тихоненко С.О. «Творцы, творящие пустяки...» К пониманию особенностей художественного мира и авторской эстетической концепции сказки Джона Рональда Руэла Толкиена «Лист и дерево» / С.О. Тихоненко // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України : наук.-метод. журн. — 2014. — № 1. — С. 30–34.
4. Толкин Дж. Р. Р. Прощальное обращение к Оксфордскому университету / Дж. Р. Р. Толкин // Экономика образования. — 2008. — № 2. — С. 5–16.
5. Шурмиль Э. А. Традиции английского фольклора в произведениях Дж. Р. Р. Толкиена: (На материале «Хоббита» и «Властелина Колец») / Э. А. Шурмиль // Проблемы национальной идентичности в литературе и гуманитарных науках XX века. Воронеж, 2000. — Т 2. — С. 88–95.
6. Barker M. Watching the Lord of the Rings: Tolkien's World Audiences / M. Barker, E. Mathijs. — New York : Peter Lang, 2008. — 300 p.
7. Evans R.J. R.R. Tolkien / R. Evans. — N. Y., 1972. — 210 p.
8. Hemmi Yoko. Tolkien's 'The Lord of the Rings' and His Concept of Native Language: Sindarin and British-Welsh / Yoko Hemmi // Tolkien Studies. — 2010. — Vol. 7. — P. 147–174.
9. Shippey T.A. J.R.R. Tolkien: Author of the century / T.A. Shippey. — Great Britain: Harper Collins Publishers. — 2000. — 353 p.
10. Smith R. Inside Language: Linguistic and Aesthetic Theory in Tolkien / R. Smith. — Berne and Zurich: Walking Tree Publishers, 2007. — 154 p.

В статье рассмотрена многоаспектная концепция воспитания моральной личности в творчестве Дж. Р. Р. Толкина с точки зрения международного опыта ее использования и представлены методические рекомендации по имплементированию указанного выше опыта в иноязычное образование. Автор отметил ведущие идеи Дж. Р. Р. Толкина относительно оптимальной организации иноязычного образования в контексте использования средств, методов и приемов личностного воздействия ввиду его концепции воспитания моральной личности.

Ключевые слова: воспитание моральной личности, Джон Рональд Руэл Толкин, имплементация международного опыта, творчество Дж. Р. Р. Толкина, концепция воспитания моральной личности Дж. Р. Р. Толкина.

The article describes a multidimensional concept of moral personality's education in the J. R. R. Tolkien's works on the international experience of its use and guidelines presented by optimal experience implementation in foreign language education. The author has pointed J. R. R. Tolkien's leading ideas regarding to the optimal foreign language education organization in the context of using methods and techniques of personal effects according to his individual's moral upbringing concept.

Key words: *individual's moral education, John Ronald Reuel Tolkien, implementation of international experience, J. R. R. Tolkien's works, J. R. R. Tolkien's concept of moral personality education.*

УДК 37.022:81'243

Лебедева Л.А.,

Казахский национальный педагогический университет имени Абая, кандидат педагогических наук, доцент

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ К РАБОТЕ В УСЛОВИЯХ ПОЛИЯЗЫКОВОЙ И ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

В статье рассмотрена языковая ситуация в Республике Казахстан, раскрыты возможные пути реализации идеи триединства языков. Определены особенности подготовки педагога начальных классов к работе в полиязыковой среде.

Ключевые слова: *полиязычие, триединство языков, поликультурная среда, подготовка учителя начальных классов, образовательная программа.*

Постановка и обоснование актуальности проблемы. Важной и ценной особенностью современного Казахстана является наличие поликультурной среды и полиязычие. Жизнь сложилась так, что люди разных национальностей живут здесь в одной большой дружной семье, знакомятся с языками представителей других национальностей, изучают их. По опросу (опросом были охвачены 1392 респондента из 5 областей Казахстана), сделанному Р.Б. Абсаттаровым и Т.С. Садыковым,